

SLOVENSKI TIŠK

V Ljubljani, dne 30. septembra 1929. — Številka 4.

O RAZSTAVI PLAKATOV V MONAKOVEM

ING. ARH. JANKO OMAHEN

Mednarodna razstava plakatov v Monakovem je glede na nas pokazala samo dvoje: nam, kako daleč pred nami so vse kulturne države sveta, in svetu, kako daleč zadaj za vsemi smo še mi. In ni čuda, saj smo poslali svoje izrazito najslabše stvari, tako da nas je kritika upravičeno postavila v isto vrsto z najzadnjimi azijskimi narodi. Mislim, da toliko pojma o reklami sami kot taki bi že morali imeti, če se odločimo razstaviti na mednarodni razstavi plakatov, da bi poslali le najboljše stvari. Tako pa nam je svetovna kritika zaradi naše malomarnosti in brezčutnosti prisodila mesto, ki nam gotovo ne gre.

Če bi bili poslali svoje najboljše stvari, bi bili v vrstah evropskih držav in tudi ne med zadnjimi. Monakovski časopisi so pričakovali več od nas; eden izmed njih se tolaži takole: «Für Jugoslawien, dessen Volkskunst Bewunderung verdient, ist das Gebiet des künstlerischen Plakates noch Neuland. Die in der Volkskunst dieses Landes schlummernde Begabung wird aber sicherlich in Kürze Plakatkünstler bringen, die national noch Eigenartiges erhoffen lassen.»

Tudi ureditev naše monakovske izložbene revščine dokazuje, da ta stvar v bodoče ne sme iti tako naprej, da je potrebno razišči strokovnjakov in ljudi, ki o razstavah nekaj razumejo. Sicer je bolje ter v interesu države in naroda, da ne razstavljamo in se ne smešimo pred vsem svetom, tako da nas ta kratko in malo izbrše iz Evrope in nas postavi v Azijo ob stran Kitajski in Japonski. (Klimsch's Druckerei-Anzeiger, 72.)

Francozi so na primer, preden so izbrali plakate za Monakovo, priredili v Parizu javno razstavo in od že izbranih izbrali najmarkantnejše in najmočnejše. Efekt je bil ta, da so pokazali najboljše ter presenetili Nemce in ves svet. Če hočemo mi doseči upoštevanje v kolu narodov, moramo iti isto pot in izbrati od najboljših najboljše in ne tako, kakor je bilo to pot, da smo razstavili cele štiri plakate, majhne v formatu, prastare v tehniki in najslabše v kvaliteti.

Umetniško dovršen, svojevrsten plakat dela reklamo kljub svojemu mednarodnemu jeziku predvsem za svojo domačo grudo; izpolnjuje torej poleg gospodarske tudi veliko kulturno nalogo za svoj narod.

Tega si moramo biti svesti, kadar bomo zopet razstavljali, in kritika bo gotovo drugačna kot je bila tokrat.

Razstava je pokazala, da pri plakatu ni glavno samo, kaj plakat nudi, temveč tudi, kako nudi. In prav to dejstvo daje pri današnji mednarodni trgovini žig narodnemu plakatu, ker nudi svoje proizvode vsak narod drugače.

Izmed vodilnih skupin se odlikujejo tri: Monakovska skupina, Francija in Nemčija. Najživahnejša je gotovo Francija, v barvah razigrana, v linijah polna življenja in v idejah iznajdljiva, dočim je Nemčija v barvah močna, v linijah pa enostavna in resna. Monakovska skupina združuje fineše obeh, ker je jaka v kompoziciji in barvi ter temperamentna — zato ji gre na tej razstavi tudi prvenstvo. So to krasni plakati, ki kažejo temeljitost Nemcev, da gredo

bistvu do dna, in ki pričajo, da bodo oni v plakatu še vedno prvačili. Ni tega dejstva iskati samo v tem, da imajo oni visoko izobražene plakatne umetnike, ampak predvsem v tem, da imajo tudi visoko izobražene naročnike.

Avstrija živi danes od obeh nemških skupin, nemško in francosko pa združuje Belgija z nekaterimi krasno uspelimi deli.

Nekaj svojevrstnega ima Anglija; konservativna skozi in skozi, zvesta sama sebi celo v plakatu. Njen krasen tisk je gotovo najpopolnejši na vsej razstavi. Tudi Italija, Madžarska, Holandska in Švica imajo svojo noto, vendar na njih ni nič tako bistvenega, da bi moglo vplivati na razvoj plakata.

Dve državi, od katerih se je mnogo pričakovalo — Amerika in Rusija — pa sta razočarali ves svet. Prva je občudovanja vredna v dimenzijah, druga pa v politični propagandi, a v prav ničemer drugim.

Izmed slovanskih držav se je najbolj odrezala Poljska s celo serijo učinkovitih plakatov, živih v formi in zelo pestrih v barvi. Čuti se nemški in francoski vpliv, zadnji zlasti v pisavi, vendar je v vsem toliko lastnega in narodnega, da je pričakovati še velik razvoj — poljskega plakata.

Čehi so razočarali. Od njih se je pričakovalo več. Enako ne nudita ničesar svežega niti Španija, niti Danska.

Pri manjših narodih je zanimivo to, da je dal pobudo k razvoju plakata kino s svojimi plakati in pokazal, kaj je prav za prav te vrste reklama.

H koncu bi še omenil, da sem videl na razstavi švicarski plakat, ki ga je porabila neka naša ugledna domača tvrdka, takega kot je, za dvobarvno časopisno reklamo, kar vsekakor ni častno za tako ugledno tvrdko. Za nas pa naj bo to zadnji opomin, da se že enkrat postavimo po robu plagiatstvu, ki ni vredno kulturnega naroda.

ŠEST RESNIC O TUJKAH

A. S O V R È

Meni se zdi, da naši pisatelji, zlasti po časnikih, mnogo preradi brez potrebe rabijo tuje besede; tako ne vem, zakaj bi rekli n. pr. «historično» namesto «zgodovinsko». Ogibajmo se kolikor moči tujk, ki pačijo, naj se vidijo še tako imenitne in gosposke, vsak jezik, tudi slovenski! Stritar.

Ni omikanega jezika, da bi ne imel v svojem besedišču tujih primesi. Tudi v slovenščini so. Ločiti pa jih je treba v dve skupini: v prvo sodijo besede, ki jih je živa tvornost govornice po večini tako pregneta, presukala in prebavila, da zvenijo nestrokovniku povsem domače in da jih utegne le jezikoslovec razlikovati od prave dediščine slovanskega prararoda ter jim ugotoviti izvor, v drugo štejemo take, ki jih ne presnavljamo več po zakonih svojega jezika, ampak jim puščamo osnovno obliko popolnoma ali domalega neizpremenjeno. One imenujemo izposojenke, tem pravimo kratko tujke: one so se v domači besedni zaklad ustrojno vrasle, da jih na prvo oko sploh prepoznati ni, te mežikajo iz njega kakor rozine iz testa.

Izposojenk so prinesli Slovenci nekaj že iz prvotne domovine, kjer so jih bili Slovani prevzeli od Germanov, zlasti Gotov (recimo: bukve, cerkev, cesar, deska, hleb, hlev, holm, knez), še več pa so jih dobili v novih seliščih od Nemcev in romanskih narodov, posebno odkar so se pokristjanili ter prišli v stik s tedanjo prosveto

(Breznik, 189). Ljube znanke in prijateljice iz starih časov so nam med drugimi naslednje germanske izposojenke, ki jih štejemo že zdavnaj za svoje ter bi jih neradi in težko pogrešali: barva, čebèr, hiša, izba, lanec, luknja, post, šipa, škoda, vitez, žebelj, dalje romanske: denar, fužina, manjkati, peljati ter turške: klobuk, top in žep. Kdo bi hotel, da bodi Slovenec brez barke in bronca, brez češpelj, črešenj in hrušek, kdo bi zatajil leva in lilijo, pa olje in osla ter puško, samo zaradi tega, ker tem izrazom zibel ni tekla na domačih tleh? Naši so zdaj in lepi so in veseli smo, da jih imamo. Prav taka je z označbami za duhovsko-vladne čine, n. pr.: opat, škof, papež, dalje za cerkvene obrede in praznike, recimo: maša, procesija, pridiga, evangelij, advent, aleluja, binkošti, kvatrnica, za obredne shrambe, posodo, obleko, n. pr.: oltar, tabernakelj, monštranca, kelih, ciborij, štola in podobno.

Mnogo izrazov je sprejela slovenščina v dobi narodnega preporoda sredi preteklega stoletja od Rusov in Čehov, pa tudi od Poljakov ter Srbov in Hrvatov. Nekateri so prav izvrstni in danes naravnó neutrpni, n. pr.: čuvstvo, ličinka, nežen, odobriti, ogražati, polkovnik, požrtvovalen, prosveta, razočarati, skromen, slog, sloj, sposoben, svež, točka, točen, žezlo (vsi iz ruščine ali češčine): dojem, lepenka, listina, naslov, nazor, okolnost,

pobočnik, posadka, sadra, stroj, vloga, vzor, zemljevid (iz češčine); strog, ustava, vpliv (iz poljščine); dražesten, krut, muka, naknaden, pamti-vek, predlog, pročelje, razstanek (iz srbo-hrvaščine). Med dobrimi izrazi pa se je vtihotapilo tudi nekaj čisto nepotrebnih, ki se trdovratno upirajo prepojitvi z domačim vonjem in še zmerom prav občutno zaudarjajo po tujinstvu. Taki so n. pr. ruski: boder = srčen, hraber; izvesten = neki; opasen, umesten = prikladen, priličen, pripraven; soprog; češki: dotični = tisti, oni, opetovati = ponavljati, pa tudi mnogi srbo-hrvatski, recimo: batina, gorostasen, granica, jedva, hvalisati se = bahati se, komad, pljačkati, snaga v pomenu moči, v najnovejšem času še prevaliti = premeriti, preteči, preleteti.

Po večini mlajšega izvora mimo izposojenk so tujke. Le-té so nam naplavili in jih še naplavljajo valovi svetovne prosvete, posebno pa se množi njih število z napredovanjem prirodoslovnih znanosti in tehnike, nekaj tudi sporta. Tu imam v mislih predvsem neizmerno obilico tujih izrazov za splošne in strokovne pojme, kakršne na debelo uporabljajo in na novo «izdelujejo» Nemci, ne samo v znanstvenem in časniškem jeziku, temveč tudi v leposlovju. Pobirajo jih večidel po kuhinjski latinščini, pa tudi grščini in kujejo besedne nakaze, da bi se delala Ciceronu in Platonu megla pred očmi, ko bi jih morala poslušati. Da pleniijo tudi po francoščini, je jasno; smola je le, da njihove francoske tujke dostikrat prè francoske niso. Tako se norčuje neki francoski list med drugimi iz naslednjih, na žalost tudi nam priročnih «berlinsko-francoskih» cvetek: Comptoirist (pravilno comptabel), rentabel (d' un bon rapport), Galanteriewarenmagazin (bazar), Sou-terrain (sous-sol), Parterre (rez-de-chaussée), Bel-etage (entresol), Tapete (papier peint), Rouleaux (stores), Gardinen (rideaux), Konsolen (lambrequins), Lambrequins (brise-brise), Lavoire (cuvette), Chambre séparée (cabinet particulier), Delikatessen (comestibles fins), Douceur (pourboire) itd. (Engel, Deutsche Stilkunst). Heysejev slovar tujk vsebuje nad sto tisoč izrazov iz najmanj dvanajstih jezikov, število, da človeka kar zona izpreletava. In če je besedni zaklad kakega jezika tudi milijon, sto tisoč tujk ga tako davi in prebohteva, kuži in zasmraja, da umirajo od njih vse njegove, bodi še tolike vrline. Potemtakem ni čuda, da slovi nemška učena proza za slogovno najslabšo na svetu ter da Francozje in Angleži odličnih nemških znanstvenih del često zgolj zato ne prevajajo, ker bi jih bilo treba najprej preložiti v pošteno nemščino, da bi jih razumeli (Engel). Nemcev pridni učenci pa smo slej ko prej mi, v slabih rečeh na žalost ranogo pazljivejši nego v dobrih. Tako smo odprli tudi njihovim kuhinjsko-latinskim in francoskim tujkam dotoč v čiste vode našega jezika, namesto da bi nam bil baš njihov v svarilo in vzgled, do

kake priskutne ciganščine utegne privedi preobilica nepotrebne tuje navlake. Da se prav razumemo: so tujke, ki so dobre, celo lepe, so tudi nekatere neutrpe in že povsem narodna last — o takih kesneje več —, ali teh je komaj kakih dvajset do trideset dvanajstic; proti njim pa stojé tisoči in tisoči grdih, votlih, meglenih spak, ki kljub protivnemu zatrjevanju tujkarjev ničesar jasno ne povedo, ki so marveč točnosti zmerom v kvar, jeziku nikoli v kras; še huje: nevarne so mu, ker se je bati, da ga utegne njih obilni nečedni pritok polagoma zamočvariti. Saj smo tudi mi že tako daleč, da imamo slovarje tujk: potrebni so nam, žal, da krvavo potrebni, ali lepše bi biló, da bi nam ne bili. Ko bi se zadovoljevale tujke zgolj s toriščem strogo znanstvenega in strokovnega jezika, tudi tu z izjemami kajpa, kot bomo videli kesneje — Bog z njimi: nihče bi zaradi tega ne izgubljal besed, dasi baš v takih spisih kar mrgoli nepotrebnih, vsiljivih pritepenk, za katere je dovolj dobrih in lepih domačih izrazov. Tako pa se vrivajo te strupenke čimdalje bolj tudi v «omikani» govor, v časopisje, in kar je posebno žalostno, v pripovedno slovstvo ter taka lepoznan-ska dela, ki hočejo imeti prostor in veljavo v umetni prozi. V tem tiči baš nevarnost za jezik. Slovenščina kratko in malo ne strpi prebohotnega tujega plevela, ki ji zajedavno izsesava žive sokove, da kržljavi pod njim kakor pšenica med ljuljko. Izgovor, češ, tudi francoski in angleški jezik imata tujke, je piškav, in sicer iz dveh razlogov: prvič je njihovo število tako malenkostno, da sploh omembe ni vredno, zakaj Francoz in Anglež imata izredno rahločutno jezikovno vest, ki jima ne dovoljuje, da bi si brez potrebe onečejala govor in pismo, drugič pa kaže slovenščina do neustrojnih primesi brezprimerno večjo občutljivost mimo omenjenih jezikov. Saj je v francoščini domalega sto odstotkov korenskih podstav romanskih, tako da bi ji tudi nekaj stotin latinskih ali celo grških tvorbo več še ne bilo v pretežko breme. Pa tudi angleščina, ki ima, dasiprav prevladujejo v njej germanske prvine, veliko število romanskih debel in končnic, bi utegnila brez posebne škode prebaviti še prgišče novih «latinskih» vsiljenk na -ation, -ition, -ution, -able, -ible, in podobno blagozvočje: In vendar, kako trda sta francoski in angleški pisec do tujke! Ali ji sploh do sebe ne dasta, ali pa jo osamita v družbi poštenih domačink s tem, da jo označita z ležeči m tiskom. Tako ravnaajo vsi vestni pisci, ki jim je do nesokrunjene čistoče jezika.

Ob Francozih in Angležih se učimo čistega govora tudi mi in ob tistih Nemcih, ki pišejo kljub Heyseju vzorno, brez tujk razumljivo prozo. Zakaj tudi taki so, leposlovci in znanstveniki, zlasti odkar deluje prekristni «Allgemeiner deutscher Sprachverein». Učimo se in še sami si ustanovimo podobno društvo! Zakaj vsi grešimo, eni v govoru, drugi tudi v pisavi; a greh pišočių je večji. Gre-

šimo pa nekaj iz ničemurnosti, misleč v neverjetni zablodi, da je s tujkami naperjena govornica olikana, gosposka in imenitna, nekaj zbog krive vere, da se z domačo besedo ne da izraziti tista posebna barvitost, tisti prečudežni odtенок — tujkar bi rekel «nüanksa» —, ki leži baje v tujki, največ

pa, ker se nam ne ljubi misliti po slovensko, torej iz gole lágode, lágoti, lágodnosti, zložnosti, udobnosti, nemarnosti, lenivosti, površnosti, nebriznosti, topósti, topoglavosti, opóklosti — kaj se napenjaš, žabè, komoditete recf, pa punctum Palamedes! Da ni tako, o tem prihodnjič.

PRIPIRAVA ZA TISK VOBČE IN S KOPIRNIM POSTOPKOM*

EMIL JAKHEL

Mnogokrat se čujejo pritožbe, da naši mlajši strojniki ne obvladajo dovolj tehničnega znanja, da bi mogli zadostiti zahtevam današnjega časa. Kamen spotike je v glavnem priprava za tisk. Zato se hočem na tem mestu omejiti le na točke, ki so tehnične narave in danes v kratkih obrisih obravnavati to morda najbolj perečo točko.

V tiskarniških strojnicah manjka predvsem glede priprave določnega načela. Medtem ko razpolaga stavec s točno tiskarsko mero, ki mu po zanesljivem matematičnem računu omogoča stavljenje najbolj težkih del, vlada v strojnicah, posebno v manjših, popolna brezglavost. Strojnik je tako rekoč prepuščen samemu sebi. Medtem, ko pripravlja prvi polo na nasprotni strani odtiska po zasenčenju, kar je bilo do danes še najprimernejše, jo pripravlja drugi po odtisku na sprednji strani; tretji se že zadovolji s «pripravo», ki jo napravi na tiskalnem valju, nekaterim pa celo zadostuje brez nadaljnega mehka prevleka 10 ali 15 časopisnih pol, ki jih nalepi drugo vrh druge na tiskalni valj. S takimi «pripravami» se polagoma uničuje črkovni material, uničujejo pa se tudi stroji.

Ta nedostatek bi se dal odpraviti s tem, da bi se priprava na tiskalnih strojih enotno uredila, kar me je napotilo, da sem si zamislil svoj postopek priprave, tako zvano pripravo s kopiranjem, ki sem ga vsestransko praktično preizkusil in ga s tem izročam naši tiskarski javnosti.

Preden preidem v podrobnosti tega novega postopka, naj razložim nekaj misli o pripravi sploh.

Največja ovira umni izrabi tiskalnega stroja je gotovo čas, porabljen za pripravo. Seveda je trajanje priprave odvisno od velikosti, oziroma kompliciranosti sestavka. Vendar pa je potrebno, da se pripravlanje skrajša na čas, ki je potreben za pregled in izvršitev revizije.

* Pripomba za nestrokovnjake. Vsak postavljeni sestavek je treba pred tiskom v stroju primerno pripraviti za tisk. Ta priprava obstoji v tem, da se na valju tiskalnega stroja izenači vse razlike med višinami črk, ki so sicer prav neznatne, vendar napravijo tisk neenakomeren. Istotako obstojajo neznatne razlike na valju, ki jih povzročata različna debelina papirja, s katerim je ovit valj.

Urednik.

Mnogo tiskarskih strokovnjakov je poizkušalo poenostaviti pripravo tako, da bi se z mehničnim postopkom dosegel popolnoma enakomeren pritisk sestavka na valj. Ti poizkusi so se seveda izjalovili iz razloga, ker zahteva sestavek na nekaterih mestih, n. pr. pri ploskanih, krepkejših črtah, neprimerno več pritiska kakor na mestih, kjer so črte tanjše ali okraski nežnejši.

Priprava se torej mora posebej prilagoditi vsakokratnemu sestavku, kar pa se mehnično ne dá doseči.

V zadnjem času se je pojavil v Nemčiji višji strojnik K. Singner z novo metodo priprave. Po tej metodi se izenači tisk na ta način, da se premočna mesta na poli, ki naj služijo za pripravo, na posebnem stroju nekako obrusijo, medtem ko se preslaba mesta ojačijo z neko tekočino, ki se brizga po potrebi s posebno napravo na omenjena mesta.

Po mojem mnenju pa ni važno, na kak način se podložijo preslaba mesta, oziroma se izrežejo ali ostržejo premočna na poli za pripravo, temveč je važno, se li to izvrši tudi točno tam, kjer je eno ali drugo potrebno, to se pravi, če je pola za pripravo **p r a v i l n o i z r i s a n a**.

Zasledujoč ta cilj, sem se domislil kopirne priprave. Ta način priprave je v bistvu podoben onemu, ki je vpeljan v vseh modernih tiskarnah, namreč izenačenju tiska po zasenčenju, ki se pozna na beli strani odtisnjene pole. Razlika med tem in mojim načinom priprave je le v tem, da odtisnjena pola pri mojem, z barvilnim papirjem napravljenem odtisu na nasprotni strani ne ostane bela, temveč se pobarva, in sicer tako, da se razmerje pritiska jasno vidi, tako na posameznih mestih kakor tudi v celoti. Po tej sliki se nato pola izriše, primerno podloži, odnosno izreže. Ta način priprave omogoča strojniku točno, hitro in zanesljivo delo, ker ima pred seboj jasno sliko, ki mu pove, kaj in kolikokrat mora preslaba mesta podložiti in kaj izrezati.

Kopirna priprava na malem tiskalnem stroju.

Preden vstavimo sestavek, ki naj bo po možnosti učvrščen v sredini okvira, v stroj, ga umijemo z bencinom in na spodnji strani dobro zbrišemo;

prav tako osnažimo tudi podval v stroju. Nato napravimo prevleko (približno dve poli trdega kartona in tri pole papirja), uravnamo pritisk tiskalne ploščadi tako, da dobimo lahek odtisk, ki je na vseh štirih vogalih sestavka enako močan. Sedaj položimo na ploščad polo posnemalnega papirja, in sicer z barvno plastjo navzgor, vrhu nje pa polo tanjšega papirja, na kar polo odtisnemo. Na neodtisenjeni strani pole vidimo sedaj, katera mesta so preslabo in katera premočno odtisnjena. Polo nato primerno izrišemo in si zaznamujemo premočna mesta še s križcem +. To pa zaradi tega, da takoj ločimo mesta, ki jih moramo podložiti, od onih, ki jih moramo izrezati. Preden pričnemo z izrezavanjem, podložimo pod polo še cinkovo ploščo ali jezik, nato izrežemo vsa ona mesta, ki so zaznamenovana s križcem, preslabo odtisnjena pa potem podložimo. Krog, ki naj se podloži, namažemo na nekaterih mestih s kolikor mogoče tanko plastjo lépa, položimo nanj večji kos tankega papirja in ga izrežemo po zarisani črti, ki jo je videti skozi papir. Na ta način smo točno podložili ono mesto, ki potrebuje več pritiska. To ponavljamo, dokler ni podloženo vse, kar smo na poli za pripravo označili. Ako je nov črkovni material mešan s starim, močno obrabljenim, je treba taka mesta (seveda stopnjevale) podlagati tudi dvakrat ali trikrat.

Pri manjših delih, n. pr. pri računih, naročilnih listih itd., orisanje pole za pripravo lahko odpade, ker se že po sliki odtiska vidi, kaj naj se izreže in kaj podloži. V tem primeru se podlaganje izvrši na stari način, ki je vsakemu strojniku znan.

Ko smo pripravo na tej strani končali, obrnemo polo in podložimo še na odtisku posamezna mesta, za katere je treba močnejšega pritiska, n. pr. krepke črke ali črte in pod.

S to pripravo, ki jo prilepimo pod sestavek, bi bili sedaj gotovi. Da moremo pripravo točno nalepiti, se pri tem delu ravnamo po posameznih kosih stavka, ki se odražajo od ostalega materiala, n. pr. črte iz medi. Lépa ne devljemo čez ves sestavek, marveč samo na par mest zgornjega in spodnjega roba. Nato sestavek znova odpremo in potolčemo, da se na pripravo primerno «vleže».

Ko smo vstavili sestavek ponovno v stroj, napravimo nov odtisk, na katerem vidimo, kakšen je učinek priprave pod sestavkom. Največkrat bo zadostovalo, da izboljšamo posameznosti še na tiskalni ploščadi sami. Ako pa se odločimo za novo pripravo, ki naj se prilepi na ploščad, izvršimo to na že opisan način.

Omenim naj še, da mora biti priprava, ki jo prilepimo na tiskalno ploščad, točneje izvršena kakor ona, ki pride pod sestavek. To bomo razumeli, če pomislimo, da je pri pripravi na ploščadi močnejše samo mesto, ki je podloženo, medtem ko se pod sestavkom n. pr. samo na dveh koncih podložena črta v celoti dvigne.

V splošnem naj velja načelo, da skušajmo dvigniti pod sestavkom star in obrabljen material na ono višino, ki jo ima nov ali neobrabljen. Na ploščadi se pa omejimo samo na izboljšanje posameznosti. S tem dosežemo boljše barvanje sestavka in enakomerno obrabo črkovnega materiala.

O pripravi ploskavic se hočem na kratko pečati v prihodnjem odstavku, kar velja v splošnem tudi za mali tiskalni stroj.

Kopirna priprava na velikem tiskalnem stroju.

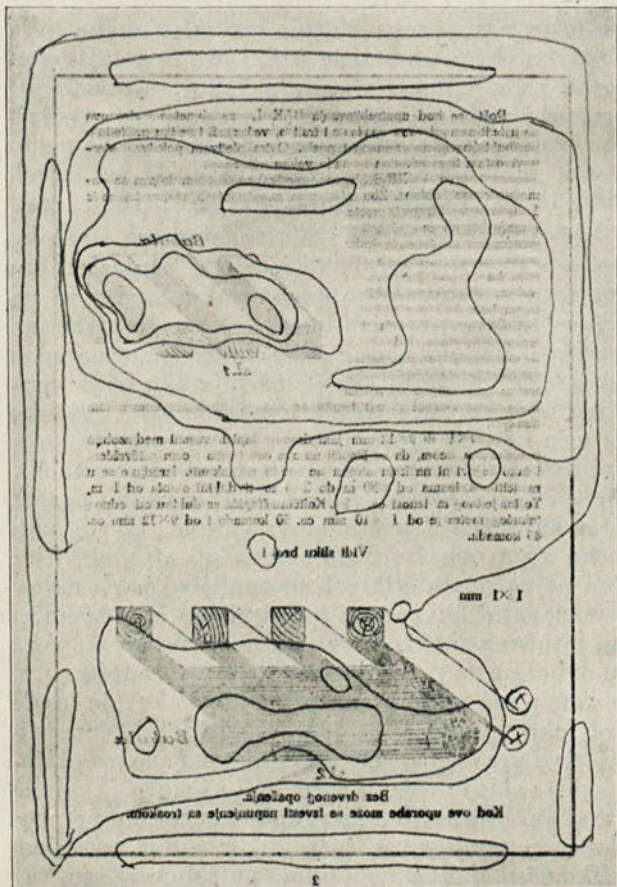
Pogoj brezhibnega tiska je predvsem, da je stroj v redu. Opozoriti hočem le na par poglobljenejših nedostatkov, ki se mnogokrat pojavijo v naših tiskarniških strojnica in ki bistveno vplivajo na pripravo.

Prevleka na tiskalnem valju mora imeti pravilno debelino. To ugotovimo najlaže na naslednji način: odtisnjeno polo preganemo vsmeri toka tiska, jo položimo z gibom na sestavek in se prepričamo, če ima odtisk točno isto dolžino kakor sestavek. Največkrat se dolžina ne ujema. Ako je dolžina odtiska daljša, je prevleka predebela, treba jo je stanjšati, tiskalni valj pa potisniti za toliko niže; ako pa je odtisk krajši kakor sestavek, je prevleka pretenka, tedaj ji je treba dodati primerno število pol, tiskalni valj pa za enako debelino dvigniti. Kajti tisk se more vršiti pravilno le, če je hitrost toka tiskalnega valja enaka toku sestavka. Pri predebeli prevleki je obseg valja prevelik, zbog česar teče urneje kakor sestavek; pri pretenki prevleki zopet je njegov obseg premajhen, zato ga v toku sestavek prehiteva. Ta nedostatek je v pretežni večini vzrok, da se stavek vleže in se na odtisku pojavijo lise ali slepci.

Nič manj važen del tiskalnega stroja sta tako zvani varovalni letvi, ki sta nameščeni na obeh straneh učvrščenega okvira. Namen te naprave je, da prepreči med tiskom kakršnekoli tresljuje med valjem in sestavkom. Temu namenu pa moreta varovalni letvi služiti le, ako imata pravilno višino, to se pravi: uravnani morata biti tako da teče valj po njih mirno in brez trenja. Novejši tipi tiskalnih strojev imajo ob strani valja označbo predpisane debeline za prevleko (navadno 1 mm). Ako natančneje pogledamo, vidimo, da je valj točno za 1 mm izdolben, razen ob straneh, kjer teče po varovalnih letvah. Razumljivo je, da morata varovalni letvi imeti točno višino črk, če hočemo biti brez skrbi, da se tisk pravilno izvrši. Ako pa debelina za prevleko na valju ni predpisana, si moramo pač sami pomagati tako, kakor je glede prevleke opisano v prejšnjem odstavku. Varovalne letve uravnamo šele potem, ko smo se prepričali, da sta stanje valja kakor tudi njegova prevleka pravilna. Nato jih odstranimo, očistimo vse navlake in podlagamo s trdim, močnim papirjem toliko časa, dokler ne dobimo potrebne višine, kar se zgodi tedaj, kadar je pri tisku trenje valja na

vseh mestih varovalnih letev enako. O tem se prepričamo, ako nalijemo po dolžini tira nekaj olja, položimo nanj po vsej dolžini kos tenkega papirja in nato stroj z roko zavrtimo. Ako je pritisk valja na oba tira enak, kar spoznamo po tem, ako se ob straneh položeni papir zbog pritiska ni pretrgal, je to dokaz, da sta varovalni letvi v redu; v nasprotnem primeru pa je treba pomnožiti, oziroma zmanjšati število podloženih kosov papirja.

Omenim naj še en del stroja, ki enako bistveno vpliva na pripravo. To so ležaji tiskalnega valja. Njih produšnost naj bo kolikor mogoče majhna, da se s tem prepreči odskakanje valja pri tisku, kar se posebno neprijetno opaža pri knjižnih sestavkih, ko prehaja pritisk z ene strani na drugo. Ta hiba se še posebno dobro občuti pri strojih, ki nimajo vdelenih varovalnih letev, ki bi ta neenakomeren pritisk na tiskovni valj kolikortoliko izenačili. Ako so ležaji obrabljeni, t. j. ako je njih notranji premer večji od osi valja, je treba posamezne polovice ležajev primerno opiliti. Sicer je ta opis odveč, ker je vsakemu strojniku vsaj teoretično znan in je bolj delo monterja, odnosno strojnega ključavničarja. Poudariti je še treba, da se tiskalni valj, ko smo se enkrat prepričali o njegovem pravilnem stanju, v nobenem primeru ne sme več premikati, bodisi navzgor ali navzdol.

Avtotipija Jugoslovanske tiskarne

Preden preidem v razpravo o kopirni pripravi na velikih strojih, naj spregovorim še par besed o sestavi prevleke na tiskalnem valju.

Težko je postaviti določno pravilo za sestavo prevleke, zato je bolje, da prepustimo to osebnemu občutku posameznih strojnikov. Eni dajejo prednost mehki prevleki, drugi smatrajo trdo za primernejšo — kar je tudi moje mnenje —, tretji zopet devljejo čez tako zvano stalno prevleko platno ali shirting, medtem ko se nekateri zavzemajo za gumasto platno itd.

Celotno prevleko lahko delimo v dva dela, in sicer v stalno prevleko, ki ostane stalno na valju in izmenjajočo, ki vsebuje obenem pripravo in se pri vsakokratnem sestavku menja. Vso prevleko si uredimo tako, da imamo za izmenjajočo prevleko s pripravo vred na razpolago 6 do 7 pol. Razvrstimo jih n. pr. takole: 1. polo položimo čez stalno prevleko, 2. pola je prva priprava, 3. polo denemo čez prvo pripravo, 4. pola je druga priprava, 5. polo denemo zopet čez drugo pripravo (za izboljšanje posameznosti), s 6. polo (lahko tudi mokro) pokrijemo vso pripravo, 7. pola je nakladni papir.

Pri opisu kopirne priprave vzemimo kot primer knjižni sestavek v obsegu 16 strani, v katerih so mestoma porazdeljene poltonske avtotipije. Ko je sestavek učvrščen in z bencinom umit, uravnamo, ako tega nismo že prej storili, ploskanice točno na višino črk (nikakor ne više) in se obenem prepričamo, če je lesena podlaga ob straneh pravokotna. Da to ugotovimo, priložimo ob strani ploskanice široko prečko. Če se pokaže med lesom in prečko zgoraj ali spodaj praznina, kar pomeni, da les ni pravokoten, jo izpolnimo s približno cicero širokimi papirnimi trakovi, ki jih nalepimo na les. Prav tako ne smejo ploskanice biti na vogalih vegaste, o čemer se prepričamo, če menjaje pritiskamo oba nasprotna vogala s prsti k tlom, da vidimo, če se ploskanica gugalje. Vogale, ki bi bili vegasti, je treba podložiti s tankim papirjem in to tolikrat ponoviti, dokler ne stoji ploskanica povsod enako trdno na plošči. Tako uravnavanje ploskavic spodaj kakor tudi ob straneh je potrebno posebno pri velikih nakladah in se mora izvršiti natančno. S tem preprečimo dviganje slepcev in mazanje pri tisku. Uravnane ploskanice denemo zopet v sestavek, ga trdno zapremo in položimo na desko, ki jo s sestavkom vred oprézno dvignemo tako, da stoji sestavek navpično, na kar odstranimo desko. Sedaj očistimo sestavek spodaj najprej s trdo krtačo (pri strojnem stavku z žično ščetko) in nato še s krpo. Prav tako obrišemo s krpo tudi desko. Ko smo to izvršili, postavimo zopet desko k sestavku, položimo oboje v vodoravno lego in porinemo sestavek z deske v stroj. Sestavek sedaj še enkrat odpremo, pritrdimo okvir, stavek potolčemo in ga v okviru enakomerno učvrstimo. Nato vtaknemo pod polo, ki smo jo nalepili čez stalno pre-

vleko, približno štiri pole papirja in napravimo odtisk. Na njem vidimo, je li razmestitev na papirju pravilna in ali so še kake pomanjkljivosti pri podlagi. Sedaj napravimo register in zboljšamo, če treba, podlago pod ploskanicami, ki morajo biti sicer še preslabo, vendar na vogalih enakomerno odtisnjene; morebitne jame v njih nas ne smejo motiti. Ko smo vse to opravili, prilepimo še pripravljene izreze na tiskalni valj ali pa pod ploskanico.

Pri tej točki, priprava ploskanic, se hočemo nekoliko pomuditi.

Razlikujemo dvoje vrst priprav ploskanic (tu mislim avtotipije), in sicer pripravo na d n j o, to je na valju in pripravo p o d n j o, to je med ploskanico in lesom, oziroma kovinastim podložkom.

Prvi način priprave je pri nas splošno v rabi, zaradi tega opis tega načina lahko odpade. Omenim naj le razliko med ročnim in mehničnim izrezom, od katerih zasluži prednost prvi, dasi je pri večji množini ploskanic izguba časa občutnejša. Med tem ko ročni izrez lahko prilagodimo vsakokratnemu značaju slike, ustvarja mehnična priprava vzboklino, ki sicer zadošča temnim in svetlim delom slike, ne vpoštevata pa n. pr. oddaljenosti predmetov, ki jih slika kaže. Nadalje mora biti mehnična priprava na tiskalnem valju zelo točno nalepljena, ker se sicer lahko zgodi, da pritiskajo močno izbočena mesta na vzboklini z vso silo na svetla mesta na ploskanci in tamkaj stlačijo sito (raster). Za prosto stoječe avtotipije ali ploskance z ginečo sliko pa mehnična priprava še težko kje pride v poštev.

Toliko o pripravi na d ploskanico.

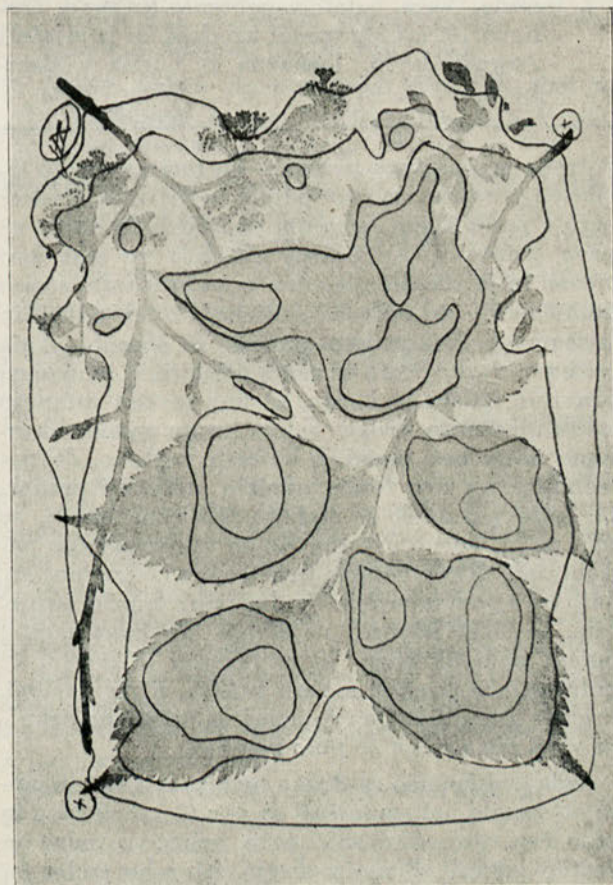
Priprava p o d ploskanico pa se izvrši na ta način, da se prilepi ročni izrez, ki pa ni potreba, da bi bil tako točno izdelan kakor oni na valju, med ploskanico in les. V to svrhu odločimo leseno podlago od ploskance, ki smo jo prej še umili, s tem, da parkrat krepko udarimo z lesom na železno ploščo. Ko žebli nekoliko izstopijo, jih s kleščami izrujemo, kar pa moramo storiti jako oprezno, da ne pokvarimo ploskance. S sliko navzdol jo nato položimo na kos kartona in narahlo potolčemo izdolbine, ki so jih napravili žebli, ter opilimo še vse robove. Pri tem opravilu se ploskanica navadno nekoliko upogne, zato jo je treba zopet izravnati, kar ni težko. Ni pa priporočljivo izravnati ploskance z nezmiselnim tolčenjem z lesenim ravnalnikom, kar se tudi dogaja. Na izravnano ploskanico prilepimo pripravljen izrez. To delo moramo izvršiti kolikor mogoče natančno. Napravimo pa to tako, da dvignemo ploskanico v vodoravni legi, na kar uravnamo izrez tako, da pridejo vogali izreza točno pod vogale ploskance. Sedaj, ko smo izrez nalepili, odrgnemo še ploskanični les na raskavem smirkovem papirju. S tem odstranimo morebitne «jame» v lesu in ga popolnoma izravnamo. Končno pribijemo ploskanico na les, pri čemer moramo paziti, da ne ranimo slike.

Na vprašanje, kateri obeh opisanih priprav gre prednost, moramo odgovoriti, da je priprava p o d ploskanico boljša. Pri tej pripravi odpadejo one trdote in odsekani posamezni deli v sliki, ki nas pri izrezu na valju mnogokrat tako neprijetno dirnejo. Obenem pa nam ta priprava tudi jamči, da ima ploskanica na lesu popolnoma ravno lego, kar prihrani obilo dela, ki bi bilo potrebno za dolgotrajno izravnavanje tiskalnega valja. Pri pripravi pod ploskanico se temni deli ploskance bolj izbočijo, kar omogoča pri tisku temeljitejšo barvanje. Tudi pride v dobro okolnost, da pri ponovni uporabi ploskance nova priprava odpade. Priporoča se zato, tako pripravljene ploskance opremiti na robu s tremi zarezi. Vsak strojnik, ki dobi tako ploskanico v tisk, bo takoj vedel, da je priprava že narejena.

Ako moramo tiskati ploskance na neuglajen papir, je najbolje, ako hočemo doseči kolikor toliko zadovoljiv uspeh, da napravimo obe pripravi. V takem primeru moramo tiskati z redkejšo barvo.

Vrnimo se k splošni pripravi.

Ko smo prilepili izreze na tiskovni valj, napravimo na tanjši papir, pod katerega smo vložili barvilni papir, odtisk, ki nam služi le kot podlaga za splošno izenačenje tiska. To izenačenje izvršimo samo na valju. Tu mislim le podlaganje celih strani ali drugih večjih ploskev, za katere je

Avtotipija Jugoslovanske tiskarne

SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA SESTAVIL J. ŠLEBINGER ZA LETO 1929

II. Knjige in brošure. 1. del.

170. **Albreht Ivan:** Sirota Jerica. Pravljica v štirih slikah. Samozaložba. Šenkovec 1929. Tiskarna br. Rumpret, Krško. 8°. 44 str.
171. **Amicis Edmondo de:** Srce. Z dovoljenjem pisateljev preložila Janja Miklavčičeva. Drugo izdanje. Tisk in založba Učiteljske tiskarne v Ljubljani. 8°. 1929. 260 str.
172. **Andrée Leopold:** Radio-aparat. Njega sestava, napake in motnje. 46 slik. V Ljubljani. Založila trgovina «Radioval», d. z o. z. Natisnila tiskarna «Slovenija». 1929. 8°. V + 112 str.
173. **Banka, Narodna, kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.** Pravila o kreditiranju in eskontiranju. Ljubljana. Tiskarna Merkur. V. 8°. 14 str.
174. **Belec Matija:** Skrta sreča. Napisal, založil in na svetlo dal Matija Belec, Sv. Bolfenk v Slov. goricah. Tiskarna Blanke, Ptuj. 1929. 8°. 96 str.
175. **Beseda, Naša.** Izdali mariborski križarji. Duhovo 1929. Odgovorni urednik in izdajatelj Avgust Žavbi. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. V. 8°. 16 str.
176. **Bevk France:** Znamenja na nebu. Roman iz XIV. stoletja (v treh knjigah). Gorica. Izdala in založila književna zadruga «Goriška matica». Natisnila tiskarna «Edinost» v Trstu. 1929. 8°.
Druga knjiga: Škorpioni zemlje. 220 str.
Tretja knjiga: Črni bratje in sestre. 272 str.
177. **Bradač Franc:** Slovar tujk. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Natisnil J. Krajec nasl. v Novem mestu. 1929. M. 8°. (IV) + 174 str.
178. **Čenik šolskih in drugih knjig, tiskovin, učil ter raznih šolskih in pisarniških potrebščin.** Izdala knjigarna Učiteljske tiskarne v Ljubljani. 1929. 8°. 52 str.
179. **Debevec Pavel:** Kako pridem k filmu? Tiskarna Merkur v Ljubljani. (Naročila sprejema Matična knjigarna v Ljubljani.) [1929.] 8°. 16 str.
180. **Deset let drž. slovenske osnovne in meščanske šole v Mariboru. 1919—1929.** Uredil Drago Humek. Založil «Učiteljski dom» v Mariboru. Tisk Mariborske tiskarne, d. d. v Mariboru. 1929. V. 8°. 92 str. + 2 str. slik poslopij osnovnih in meščanskih šol v Mariboru.

potreba močnejšega pritiska. Po tem splošnem izenačenju napravimo nov odtisk za revizijo in takoj nato s podloženim barvnim papirjem še enega za prvo pripravo. Ta odtisk nikakor ne sme biti močan in je pravilen le, ako se na nasprotni strani dobro ločijo vsi odtenki pritiska. Po teh odtenkih izrisavamo, kakor smo omenili že spredaj. Nato orišemo (vsako stran za sebe) ploskve, ki mejijo na pravilno iztiskana mesta, ki naj seveda ostanejo izven orisanega kroga. V tem krogu zaznamujemo dalje one plasti, o katerih mislimo, da potrebujejo za dva tenka papirja močnejši pritisk. Če kaže posnetek še slabše iztiskana mesta, se tudi ta primerno orišejo. Ko so vse strani (po potrebi tudi slike) orisane, pričnemo z izrezavanjem, nato pa s podlaganjem. Podlagamo s tenkim papirjem, in sicer najprej najslabše iztiskana mesta, potem polo obrnemo in podložimo še mesta, ki potrebujejo izredno močan pritisk, n. pr. naslovi, krepke črte itd. Pripravo sedaj nalepimo na tiskalni valj, čez njo pa še polo papirja.

Sedaj odtisnemo za drugo pripravo. Pri tem moramo število pol zmanjšati za dve (t. j. pripravo in polo čez njo). Ako smo prvo pripravo točno in vestno izvršili, bomo z drugo, kjer bo treba izboljšati le malenkosti, kaj hitro opravili.

Ko smo tudi to prilepili na valj, lahko denemo čez njo še eno polo, ako s tem ne prekoračimo števila pol, ki so določene za izmenjajočo prevleko. Na tej poli (na valju) popravimo še končne pomankljivosti na pripravi.

Čez vse to napnemo sedaj mokro polo, ki jo pri-
trdimmo kakor prejšnje pole pri nastavnih in
tudi na nasprotnem koncu. Nekateri stroji imajo
poleg naprave za napenjanje platna enako na-
pravo tudi za napenjanje pole, ki jo denemo čez
pripravo. Z ureditvijo trakov, izlagalnikov, barve
in morebiti vlagalnega aparata smo zaključili pri-
pravo; sedaj lahko začnemo s tiskom.

Če pomislimo, da sta pri nas poleg tiska z vzbok-
line v polnem razmahu tudi tisk iz izdolbenine in
ofsetni tisk, kjer priprava v našem zmislu sploh
odpade, potem bo vsakomur jasno, da imamo v teh
dveh načinih tiska nevarna tekmeča. Če jima torej
hočemo prednjačiti, moramo storiti vse, da ostane
kljub novim metodam donosljiv. Poizkušati mora-
mo, da mu pridobimo vse prednosti, ki jih imajo
drugi postopki; najvažnejša od teh pa je priprava.
Ta članek, ki je spisan brez tujih pripomočkov in
temelji le na izkušnjah dolgoletne prakse, bodi
skromen prispevek k temu stremljenju.

181. **Deset let 1. slovenskega sportnega kluba «Maribora».** Izdal in založil ISSK Maribor. Tiskala Mariborska tiskarna. 1929. 4°. 52 str. + oglasi.
182. **Dokler Marijan:** Sveta maša. Založil konzorcij «Križa». Tiskarna J. Blasnikovih nasl. v Ljubljani. 1929. 16°. XIV + 48 str.
185. **Dolenc Ivan:** Iz poslednjih let Krekovega življenja. Posebni odtisk iz «Časa» l. XXIII. V komisiji Nove založbe v Ljubljani. Jugoslovanska tiskarna. 1929. V. 8°. 26 str.
184. **Dvornik Fr.:** Življenje sv. Václava. Ob tisočletnici njegove mučeniške smrti. V Pragi. Izdal in založil odbor jubilejnih proslav sv. Václava. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. 1929. M. 8°. 91 str.
185. **Fink Franc:** Zemljepis za meščanske šole. Splošni in posebni zemljepis. Druga, po novem učnem načrtu predelana izdaja. Tiskala in založila tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 1929. 8°. 225 + IV str.
186. **Flerè Pavle:** «Naša prva knjiga» in njena raba. Za navodilo učiteljstvu. V Ljubljani. Izdala in založila Učiteljska tiskarna. 1929. 8°. 47 str.
187. **Gangl Engelbert:** Slovenska ideja i slovensko sokolstvo na delu. O desetogodišnjici opstanka Jugoslovenskog sokolskog saveza. U vlastitij nakladi. Štampala Učiteljska tiskara u Ljubljani. 1929. 8°. 40 str.
188. **Glaesener Michel:** Antimonove barve Antoxyd» drja. R. Jürgensen-a. Prispevek k vprašanju trajnosti železnih, lesenih in zidanih konstrukcij. Samozaložba. Tiskal Makso Hrovatin v Ljubljani. [1929]. 8°. 35 str. + 9 l. slik. (Tudi srbsko-hrvaška izdaja.)
189. **Gnojila, Umetna, in njih uporaba.** Tiskano v 5000 izvodih. Izdala in založila Delegacija proizvajalcev čilskega solitra za Jugoslavijo. Beograd. Štamparija «Sv. Sava», M. Siadekovića. 1929. 8°. 27 str.
190. **Gradivo za statistiko trgovine, obrta in industrije v Sloveniji.** Uredil dr. Fran Windischer. Izdala Zbornica za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani. Tiskala tiskarna «Merkur» v Ljubljani. 1929. 4° (VI) + 66 str.
191. **Guardini Romano:** Sveti križev pot našega Gospoda in Zveličarja. Izdal konzorcij «Križa». Tiskali J. Blasnika nasl. v Ljubljani. 1929. 16°. 46 str.
192. **Heine Heinrich:** Izbrane pesmi. Preložil Al. Benkovič. I. Lirični intermezzo. Tiskal in založil Hinko Sax v Mariboru. 1929. 8°. 77 str.
193. **Imenik, Telefonski, kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.** Izdala direkcija pošte in telegrafa v Ljubljani. Tiskarna «Slovenija» v Ljubljani. 1929. V. 8°. 112 str. + inserati.
194. **Izlet Jugoslovanske orlovske zveze v Prago na mednarodne tekme katoliških telovadcev (U. I. O. C. E. P.) in Svetovaclavske dneve orlovstva v dneh od 1. do 9. julija 1929.** Založila Jugoslovanska orlovska zveza v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. (1929). 16°. 38 str.
195. **Jeglič Anton Bonaventura:** Pastirski list o mističnem telesu Kristusovem. Ljubljana. Jugoslovanska tiskarna. 1929. V. 8°. 8 str.
196. **Kalan Janez:** Slovensko dekle. Kažipot našim mladenkam. Založila Sveta vojska v Ljubljani. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 1929. 171 str. (Se nadaljuje.)

MEDNARODNA RAZSTAVA «PRESSA»

P R I E D I L M. D.

(Nadaljevanje.)

«Časopis, zrcalo časa», to je bil smoter razstave v prvem prostoru, ki je predstavljal nekako častno dvorano in kjer so bili od velikega števila mož in žená iz dvatisočletne zgodovine žurnalizma združeni vsi, ki so si za razvoj časopisa stekli zaslug, kakor: Walter von der Vogelweide, ki ga Nemci radi njegovih ognjevitih političnih pesmi po pravici prištevajo med svoje prve žurnaliste; tvrdka Fugger, ki je zaposlovala pisarje aviz in je zbirala časnike vsega sveta. Ali šele z nastopom Gutenberga, ki je nadomestil pero s tiskom in omogočil hitrejše razmnoževanje časopisov, lahko govorimo o tisku. Angleški pesnik John Milton je, ne meneč se za nevarnosti, prvi nastopil za svobodo tiska. Za časa 30letne vojne se je na pobudo nekega nemškega univerzitetnega profesorja začel boj zoper zakotno in zaplotno časnikarstvo s tem, da se je ustanovil list za inteligenco, ki je prišal redno tudi strogo znanstvene in gospodarske vesti.

Tedaj je nastopil Lessing, ki je za Nemce prav toliko kot je za nas Levstik. Časopis je postal duhovna sila. Dalekovidni založnik Friedrich Kotta jo je znal uporabiti za osnovo cvetočim gospodarskim podjetjem. In Metternich, ki je v boju svojega cesarja zoper Napoleona prišel do spoznanja, kakšno silo predstavlja spretno vplivanje na javno mnenje, je kesneje uporabil to, česar se je naučil od Korzijca, kot «cenzor vseh cenzorjev», zoper časopisje. Medtem, ko je bojeval tisk neizprosni boj za svojo svobodo, je prišla nova sila, tehnika, ki mu je postala pospeševaljica.

Kar je bil prej Gutenberg za tisk, to sta postala Koenig in Bauer po izumu stroja za brzi tisk za nadaljnji razvoj časopisa. Časopis je postal tako organ mase, ki mu je pozneje telegrafija pripomogla še do nadaljnega napredka.

TEHNIČNE NOVOSTI

Zadnje novosti tvrdke Berthold & Stempel, Ges. m. b. H., Wien V.:

Ležeča Block

Sredi poljan si in poješ

Ozka Block

Sredi poljan si in poješ mi pesem

Jakobea

Sredi poljan si in poješ mi pesem

Tenka Bertholdova groteskna

Sredi poljan si in poješ mi pesem

Bertholdova groteskna

Sredi poljan si in poješ mi pesem

Krepka Bertholdova groteskna

Sredi poljan si in poješ mi pesem

Stisnjena časopisna (Journal) antiqua

Sredi poljan si in poješ mi pesem zeleno vso

Bođonijeva antiqua

Sredi poljan si in poješ mi pesem

Krepkejša Bodoni antiqua

Sredi poljan si in poješ mi pesem

Ležeča Bodoni

Sredi poljan si in poješ mi pesem

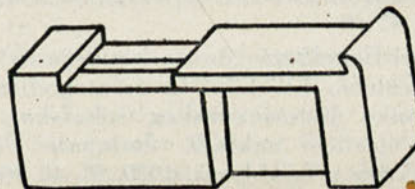
Krepkejša ležeča Bodoni

Sredi poljan si in poješ mi pesem

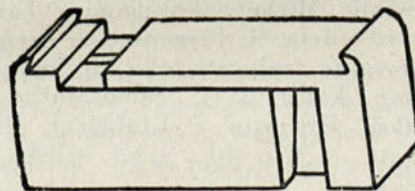
Rundfunk

Sredi poljan si in poješ mi pesem zeleno vso

Raztegljivi podložni založek «Pusch» z držaji. (D. R. P.) Pritrjevanje nesistematično rezanih tiskalnih plošč na železne podložke je povzročalo do sedaj v strojnica dokaj nepravilno, in sicer zaradi tega, ker sistematično delani držaji niso mogli plošč dovolj točno prijeti in držati. Le z raznim prilagojevanjem držajev na podložkih je bilo mogoče plošče trdno pričvrstiti. Tvrdka Joh. Puschmann v Neustädtlu na Saškem je s svojim raztegljivim podložkom z držajem odpravila te težkoče. Sestavo založka «Pusch», ki služi obenem tudi kot podložek za plošče, razvidimo na spodnjih dveh slikah. Slika 1 nam predločuje, kako se dajo poljubno raztegljivi deli, katerih vsak je opremljen z držajem, priležno vriniti drug v drugega. Nanje položeno ploščo držaji stisnejo in jo trdno držé. Podložki z držaji vred so kovinasti in imata oba raztegljiva dela v višini založkov (torej v višini slepega materiala) polno žlebinu. Založki se izdelujejo v raznih dolžinah in višinah. Za pritrdjevanje plošče na obeh koncih (na glavnem in spodnjem) služi krajši in prav tako raztegljiv podložek z držajem (slika 2). Ugodnosti podložka «Pusch» so znatne, ker moremo radi njegove raztegljivosti pritrditi vsako ploščo z enostavnim stisnjenjem podložka na obeh koncih hkrati. Enako enostavno lahko ploščo

Slika 1.

Slika 2.

Sloviti nemški nacionalni ekonom Friderik List se je posluževal časopisja v borbi za carinsko zvezo in uvedbo železnic.

Prvi ilustrirani časopisi so se pojavili v 19. stoletju. Ilustracija je nastopila svoj zmagoviti pokod z iznajdbo kamnotiska.

Leto 1848. je prineslo tisku toli zaželeno svobodo. Telegraf razpreza svoje mreže preko vseh dežel in v telegrafskih agencijah se organizira poročevalstvo. Kitajski državni časopis King-Pao se smatra za najstarejši časopis na svetu.

Zanimiv je bil tudi zgodovinski prikaz razvoja črk. Ker se je v teku stoletij izpreminjalo orodje za pisanje (dleto, gosje pero, jekleno pero) kakor tudi pisemska snov (kamen, vosek, papirus, pergament, papir), se je latinica polagoma razvila v današnjo pisavo z minuskulami.

Slika kot poročilo. Dolga je pot od risb starih kultur pa do sodobnega ilustriranega tiska, ameriškega časopisa s podobami in stenskih časopisov sovjetske uniije. Doba razmnoževanja in doba poročila, ki ju vsebuje moderni časopis, se razvijata iz trdih početkov.

Gutenbergov muzej v Mainzu je omogočil to razstavo. Postopanje ulivanja črk, stavčevno delo in tisk — vse to se je predočevalo tu nazorno. Natis Gutenbergovega turškega koledarja iz l. 1454., ki je izšel l. 1455. pod naslovom: Opomin krščanstva proti Turkom, je pokazal posetniku razstave način postopanja pri starem tisku.

Enostrani tisk. Umetnostna zgodovina je proglasila enostranski tisk za najvažnejšo panogo lesoreza ali pa bakroreza. Sloviti umetniki, kakor Dürer, Cranach in številni drugi so ustvarili umetniško dragocena in kulturno-zgodovinsko velepomembna dela, ki so danes v dobri reprodukciji dostopna tudi širšim slojem. Religioznemu pouku služijo številne slike najbolj priljubljenih svetnikov. Odpustnice obetajo plačilo za usmiljena dela, cesarske, kneževske in mestne odredbe se kažejo kot predhodniki uradnih listov. Reklama prodira v publicistiko. Številni satirični listi zasmehujejo napake in bedastoče, nezmernost posnemanja tuje mode itd.

Papirni mlin. Papir in tisk se izpopolnjujeta in zato nam je razstava pokazala tudi izdelavo papirja v toku svojega razvoja.

zopet odstranimo s tem, da podložek raztegnemo; v vsakem primeru pa je mogoče tiskati s teh sistematičnih podložkov tudi nesistematične plošče. Mašenje s pretkami ali drugim manjšim materialom odpade in daje podložek «Pusch» celo pri svoji popolni izrabi trdno podlago za tisk. Površina, ki postane, če se podložek raztegne, prosta, to je nižja, naj se založi s cicerokladicami. S tem, da se dajo plošče tako lahko pritrditi in zopet odvzeti, se prihrani pri prirejanju znatno več časa, kakor je bilo to pri dosedanjem načinu mogoče.

Podložki se morejo uporabljati brez vsakršne izpremembe, treba jih je le raztegniti ali skrciti na dolžino, ki je potrebna za večje ali manjše plošče. Posebno zamudno delo je bilo do sedaj sestavljanje podstavkov za plošče, katero delo pa strojnik radi umne sestave tega podložka sedaj lahko znatno hitreje opravi. — Glavno zastopstvo ima Gutenberg-Haus Gebr. Geel, Dunaj VII, Lerchenfelderstrasse 37, ki daje vsa pojasnila, kakor tudi podružnice v Pragi, Budimpešti in Zagrebu ter zastopniki v Beogradu, Bukarešti in Sofiji.

STAVNI STROJ IN NJEGOV SODELAVEC

Izum stavnega stroja ni bil zamislek enega človeka ali zamislek srečnega naključja, temveč se je ukvarjalo z misljo pospešenega stavljenja mnogo oseb raznih poklicev in časov. Po več ko stoletnem poizkušanju in izpopolnjevanju, za katero so se porabili milijoni in milijoni in ki je zahtevalo nešteto ur duševnega in ustvarjajočega dela, je postala misel dejstvo. Dejstvo pa ni bilo popolno in se izpopolnjuje še in še. Neprestano se izpreminja ustroj stavnega stroja, vrsti se izboljšava na izboljšavo, tako da mora današnji strojni stavec, ako hoče obvladati ves njegov ustroj in ostati na potrebnih strokovnih višinih, brez prestanka slediti vsem izpremembam in jih proučevati.

Pod oznako stavni stroj razumemo splošno le en stroj. To pa ni pravilno. Pod to oznako moramo prav za prav razumeti še dva druga, strogo ločena stroja. (Tu mislimo stavni stroj Linotype, ki v Sloveniji v veliki večini prevladuje.) To sta ulivalni aparat in pa jako umno sestavljen, a zato tudi zelo občutljiv aparat za razvrščanje in razlaganje matic. Imamo torej troje samostojno delujočih, dasi tesno drug v drugega posegajočih strojev. Stavni

stroj bi se potemtakem ne smel imenovati le stavni stroj, pač pa bi ga morali nazivati (kakor ga deloma tudi tovarna sama nazivlje) stroj za stavljenje in ulivanje vrst ter razlaganje matic. Če še vemo, da skriva vsak teh treh strojev v sebi nebroj najrazličnejših mehanizmov, ki povzročajo često prav zagonetna motenja, katerih ni mogoče rešiti kar meni nič tebi nič, da mora strojni stavec svoje znanje, delo in misel hkrati deliti na vse tri stroje, potem bomo tudi pravilno razumeli skrajšani skupni naziv stavni stroj. Stvarno misleč človek pa si bo, ako mu je ustroj stroja le količkaj znan, na jasnem, da nikakor ni mogoče obvladati tega bolj rafiniranega kakor silnega mehanizma v petnajstih tednih, ki so določeni za njegovo obvladanje. Še mnogo mnogo praktičnega udejstvovanja je potreba, ker samo splošno poznanje mehanizma stavcu ne zadostuje, da bi mogel s pridom rešiti težko nalogo: obvladati stroj vedno in vselej in ga obdržati v brezhibnem teku. Pojavljajo se semtertja motnjave, katerih odprava ne povzroča količkaj spretnemu stavcu posebnih težkoč, velik del strojnih komplikacij pa se izcimi iz sto in več ne-

Moralični tedniki. Po krivici imenujejo 18. stoletje stoletje časopisja, kajti časopisi so takrat prevzeli vlogo, ki je politični časniki radi cenzure niso mogli izpolniti. Časniki so mnogo zaostali za časopisi in najbolj razširjena vrsta časopisne literature so bili tako zvani moralični tedniki, ki so se, izhajajoč iz Anglije, razširili po vsej Evropi in predstavljali tja do začetka 19. stoletja veliko silo.

Strokovni listi tvorijo danes zelo dobro razvito panogo periodične publicistike. Naloga razstavnega prostora «Začetki strokovnih listov» naj bi bila ta, prikazati nam najpomembnejše zastopnike strokovnega tiska prav od početka dalje.

Že v moraličnih tednikih so se obravnavale tu pa tam kake znanstvene teme iz raznih strok. To nalogo so potem prevzeli posebni listi, ki so obravnavali skoraj izključno strokovna vprašanja na čedalje večji znanstveni podlagi. V dobi prosvitljenega absolutizma (Marija Terezija in Jožef II.) zaznamuje časopisje znaten napredek. Prosvetitelji pripravljajo pot francoski revoluciji.

Pogovori mrtvih. V dveh malih prostorih se je skušal prikazati razvoj najbolj priljubljene zaščitne

firme časniškega teksta v početku 18. stoletja, tako zvanih pogovorov mrtvih. Ker cenzura živim ni dovoljevala svobodno izražati svoje mnenje, so si izbirali mrtve, da so govorili o raznih političnih, gospodarskih in kulturnih vprašanjih.

Velikanski preobrat v Franciji l. 1789. je naravnost mladostna doba sodobnega tiska. Za časa «starega režima» je bila vsaka svobodna beseda udušena v kali, in časopisje je mnogo trpelo zaradi stroge cenzure. V 18. stoletju so zato vzeveteli tajni časopisi, ki so se v zalepljenih kuvertah dostavljali zanesljivim osebam.

Francoska revolucija pa je strla vse okove. Izhajati so pričeli številni listi, vsak voditelj si je ustanovil svoj organ. Revolucijska žurnalistika je odkrila polno novih žurnalistov, katerih dela so se prikazovala na tej razstavi.

Ali sanje o svobodi tiska so se kaj kmalu končale. Napoleon je znal tisk, ki se je v revoluciji izoblikoval kot režimsko orodje, porabiti v svoje imperialistične nakeane in svrhe. Z raznimi začasnimi merami si je znal ohraniti zavisnost časopisja. Število listov je skrčil in vladni list «Moniteur» naj bi bil edini vir za politično poročevalstvo v krajih, ki so mu bili podložni.

vidnih vzrokov. In odstranitev takih motnjav (o katerih bomo pozneje še razpravljali) pa ni mogoča le s priučeno znanostjo mehanika, temveč je treba zato tudi osebne inteligence, ki omogoča stavcu lastno kombinacijo in iznajdljivost. Zato strojni stavec ne more nikdar trditi, da je svojo učno dobo dokončno končal. Vsak dan mu lahko prinese popolnoma nov primer, ki ga mora nanovo dognati in rešiti. Učenje na stavnem stroju ni mehanično in traja brez prestanka.

Jasno je tudi, da stavnega stroja zaradi njegovega zamotanega ustroja ne moremo zaupati komurkoli. Treba je skrbno izbirati, komu naj se zaupa njegova nega in vpoštevajo naj se le osebe z višjo naobrazbo. Vsak pogrešek v tem oziru pomeni znatno škodo za podjetje, ni pa tudi stavcu samemu v prid.

Kdo in kaj je prav za prav strojni stavec? Strojni stavec, ki je moral biti prej dober ročni stavec, a se mora sedaj bistveno razlikovati od njega, je živ stroj poleg svojega železnega tovariša, je njegov najožji sodelavec. Delo, ki ga opravlja, mora biti izvršeno ne le pravilno, temveč tudi hitro; kajti kapital, ki ga je podjetje vložilo v stroj, se mora obrestovati. Ako se to obrestovanje ne doseže — ker je sodelujoča moč preslaba —, sta namen in vrednost stroja enaka ničli. Strojni stavec mora — strokovno-juridično vzeto, ta naziv niti ni pravilen, ker on ne postavlja strojev in tudi njegovo delo ni strogo mehanično, pač pa do devet desetih osebno-duševno. S tem nazivom se je hotela poudariti razlika v opraviilu med njim in ročnim stavcem in je prevod nemškega *Maschinensetzer*, ki pa enako kakor slovenski ni točen. Pravilneje bi ga mogli nazvati tehnik za strojni stavek — v hipu razrešiti vsak rokopis, pa naj si bo še tako slabo pisan, popravljen ali pomanjkljiv. Često mora prav pomanjkljivo sestavljena podrednja med stavljenjem urediti tako, da zadoščajo tehničnim

Tudi časopisje v Nemčiji so zaslužnili. Ta nastop pa je izzval močno reakcijo, ki je uveljavljala in končno tudi uveljavila nove nazore, nov duh. L. 1830., t. j. v početku julijske revolucije v Franciji, so posvetili v to temo prvi žarki svobode, ki so jih pozneje še nekajkrat skušali zatreti ali vedno brez uspeha.

Jako zanimiv je bil oddelek: «Borba tiska s cenzuro». Gutenbergova iznajdba je ustvarila velesilo, s katero se morajo sprijazniti i posvetne i cerkvene oblasti. V srednjem veku so gorele grmade. Knjigopiscem in celo čitalcem zabranjenih spisov groze vislice in kolesa, ogenj in meč. Tisk je bil podložen pravici pesti. Papeži in cesarji so bili «gospodarji besed», manjši mogočniki so sledili njihovemu vzgledu; vsaka tiskana beseda se je preizkušala pred tiskom (cenzura). Prihaja zakonodaja tiska. Deželne vlade jo prirojujejo po svoje, primerno lastnim potrebam. Časopisje brani svojo kožo.

Zgodovina cenzure je hkrati zgodovina časopisja. V tem oddelku skuša razstava čimbolj ponazoriti vse faze tega boja. Častitljivi dokumenti preteklih stoletij zaznamujejo marsikatero danes klasično delo kot državi, veri

in slovniškim pravilom, ker je prišlo danes že skoraj v navado, da se prepušča strojnemu stavcu tudi slovniško in stavkovno (ne stavno-) tehnično izlaganje rokopisov. In zopet je potrebna za vse to višja stopnja znanja. Dà, biti mora vsevedež, znati trenutno preiti iz ene stroke v drugo: od konjskih dirk k nogometu, takoj nato v višine astronomije ali matematike, odkoder zaplava v višave modernega pesništva, da se nato ustavi pri globusu in geografiji ter si končno izprašuje vest v znanju iz zgodovine ali slovnice. Poznati mora politike vsega sveta in druge velmože, biti spreten v stavljenju tujih jezikov itd. Njegova duševna prebava mora biti vse hitrejša in razteznejša. Čim hitreje in gotoveje delujejo možgani, tem izdatneje lahko izkorišča svoje orodje — stroj. Izdatno izkoriščanje stroja pa je v gmotno korist podjetja, kakor tudi njega samega.

Iz zgoraj navedenega razvidimo, da strojni stavec ni le nekaka mehanična sila. Mehanične posle vrši šele potem, ko je s spretno skladnostjo dovršil pretežno važnejše funkcije duševnega dela. Sav.

FOTOGRAFIJA

Spominski posnetki.

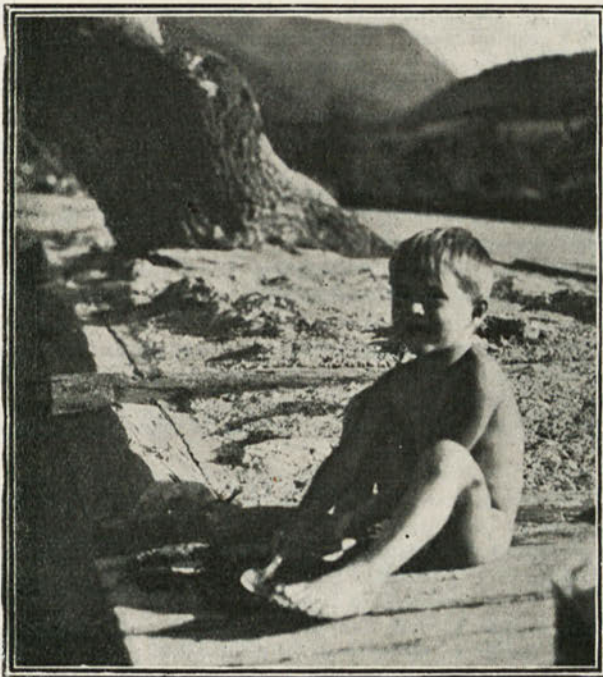
Najvažnejši del fotografije je gotovo posnetek sam. Semkaj spada predvsem izbira predmeta, obseg slike in pa pravilno osvetljenje plošče. Velik del amaterjev uporablja svojo kamero zgolj za posnemanje raznih spominskih slik, na katerih so glavni predmet sodelujoče osebe, ki jih razvrsti po prostoru bolj ali manj ugodno. Te vrste slik navadno niso v pogledu kompozicije na višku kljub temu, da je tudi tak posnetek mogoče napraviti

ali družbi nevarno. Oko postave gleda z dopadanjem na dela omejenega birokratizma. Cenzor se čuti za pokrovitelja tiska in postane njegov mučitelj in krvnik. Kraj njega izmučeni urednik, ki ne sme imeti nikakih misli več, ne da bi pri tem zadel ob to ali ono cenzurno odredbo. Neizčrpiljiv je v raznih prevarah, da prelisjači cenzorja. Vedno glasnejši postaja klic po svobodi, pesnik in umetnik z opasnim orožjem, karikaturu, se postavita v isto bojno vrsto in prvo pripoznanje, ki ga je prinesel marec leta 1848., je svoboda tiska.

Vsi tu prikazani raznovrstni dokumenti, rokopisi, odloki, cenzurni listi, posamične številke raznih časnikov in časopisov, plakati, karikature, spomenice itd., od katerih ima vsaka svojo zgodovino, so se znesli semkaj skoraj iz trideset raznih arhivov, nemških in avstrijskih, privatnih in javnih zbirk, in so prvi atlant, ki nam je prikazoval borbo med cenzuro in tiskom.

V posebnem oddelku se je prikazoval razvoj pošte od l. 1650. dalje. Pošta je bila vedno v ozkih stikih s tiskom. Danes je zanj to, kar je za človeka zrak.

(Se nadaljuje.)

Avtotipija Jugografike

po vseh pravilih umetniškega okusa, tako glede kompozicije kakor tudi razdelitve v prostoru z ozirom na svetlobo in pa zmiselno vsebino.

Predvsem je treba taki spominski sliki dati življenja in to tako, da opazovalec ne bo imel vtiska, da so se osebe postavile pred kamero ter čakale na poziv: «Prosim, le prijazno!»

Razvrstitev ene, dveh ali več oseb je treba urediti glede na svetlobo tako, da slika napravlja vtisk neprisiljenega prizora iz vsakdanjega življenja. V tem pravcu mora amater urediti in preizkušati svoj okus. Umetniške razstave, galerije in dobre revije so najboljša šola za izglajenje okusa pri udejstvovanju v fotografiji. Omeniti hočem le nekaj najvažnejšega za pravilno osnovo te vrste slik.

Razlikujemo ospredje in ozadje. Da bo slika plastična, uravnamo aparat tako, da bo ospredje, to so v tem primeru osebe, prilično ostro risano, dočim je risano ozadje bolj ali manj ostro, kakršna je pač dejanska razdalja ospredja od ozadja. V vseh teh primerih določimo ostrino z zaslonko, a to zelo previdno. Nadalje je važna razdelitev po prostoru. Izogibati se moramo simetriji in enakomerni izpolnitvi prostora, da ni en del slike prepoln, drugi zopet prepražen itd. Plastično slike, kadar slikamo več oseb, poudarimo lahko s tem, da jih postavimo v različnih razdaljah od kamere. Paziti moramo tudi na to, da ne dobimo v sliki več paralelnih črt, ravnih ali poševnih, da niso glave v isti vrsti ali osebe v enakih razdaljah. Držanje vsakega posameznika mora biti v skladu s celoto in v harmoniji z notranjo vsebino. Neverjetnosti in nenavadnosti v kompo-

ziciji oseb učinkujejo neverjetno in neprijetno. Najbolje učinkuje slika iz življenja, ki jo napravimo v ugodnem trenutku neopaženo; kajti, čim osebe opazijo kamero, postane izraz posameznika nenaraven in prisiljen.

Sence naj bodo v sliki razdeljene tako, da slika zaradi njih ne postane nemirna. Pogosto dosežemo prav dober učinek s tem, da glavni predmet, oziroma osebo, postavimo v močno svetlobo. Končni uspeh pa je odvisen le od amaterjevega okusa. Zato vsako narejeno sliko dobro preglejmo in jo skušajmo oceniti z vseh naštetih vidikov, iščimo napake ter se iz tega učimo, kakšna mora biti dobra slika iz življenja.

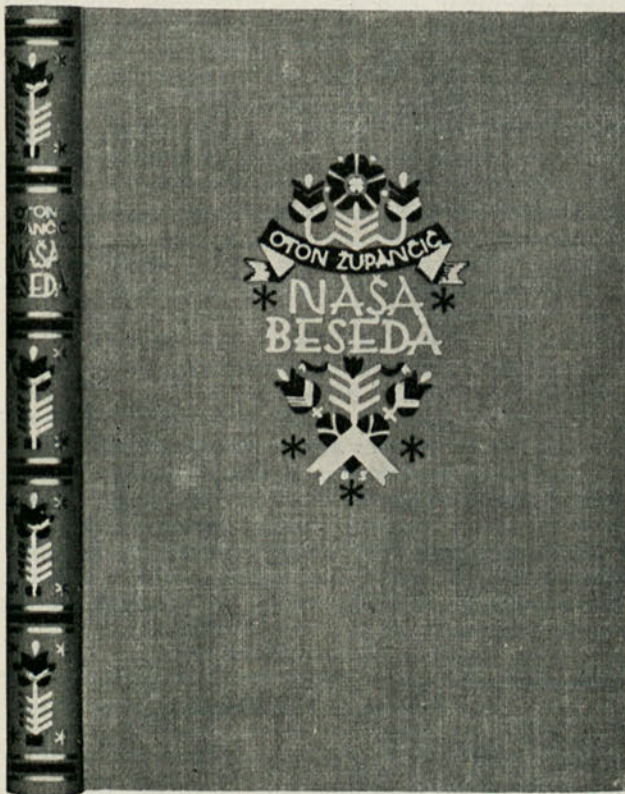
NAŠI TISKI

Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do l. 1929. Izdal rektorat univerze kralja Aleksandra Prvega v Ljubljani (rektor dr. M. Vidmar). Grafično delo izvršila po načrtih gosp. prof. Plečnika Jugoslovanska tiskarna (K. Čeč). — Krasna nova slovenska knjiga v obliki $22\frac{1}{2} \times 30\frac{1}{2}$ cm s 536 stranmi. Delo je izvedeno tipografsko, 16 prilog pa s tiskom iz izdolbenine v bakru. Papir prvovrstne kakovosti, gladek, svetel. Priloge so tiskane na finem kartonu, slike so obrobljene s slepim tiskom. Cela knjiga je postavljena s krepkejšimi tipi enotne klasične antične pisave različnih velikosti ter napravi takoj na prvi pogled vtisk monumentalnega dela, ki ga je glede oblike redigiral umetnik. Stavek ni gladek in enakomeren, kljub temu je dosežena v celoti izredna enotnost in skladnost. Vse je doseženo s preprosto fineso brez okraskov. — Delo je arhitektonsko dovršeno in močno. Uporabljene so primerne črke tako glede likov, kakor glede velikosti in krepkosti. Posamezne strani tvorijo deloma polne ploskve, deloma pa je prostorna razdelitev na straneh harmonično oblikovana, da vpliva na oko mogočno in ugodno. V prvem primeru so vrste pri novih odstavkih pričete z začetkom vrste ter prve besede stavljene z verzalkami; v drugem primeru pa označujejo odstavke začetnice, ki stoje prosto izven stolpcev. V vsem tipografskem delu je mnogo gradiva za študij naših tiskarjev, mnogo novosti, ki jih dosedaj v tipografskih delih vobče še nismo videli in ki so vse na pravem mestu. Delo s tem dokazuje, da je napačna vsaka ozkosrčna konservativnost v pravilih in dogmah, ki ji naši stavci tako radi podlegajo. Obenem to delo dokazuje, da za lepoto stavka ni potrebna vsa ona šara, katere se tako radi poslužujemo tudi takrat, ko je najmanj na mestu. Ker so zgoraj omenjene strani deloma tesno strnjene, da tvorijo enotne ploskve, zadenemo na važno vprašanje, koliko sme trpeti na račun arhitektonske popolnosti preglednost gradiva, ki jo zahteva čitatelj in ki obstoji tudi v tem, da se v razporeditvi stavka dá čitatelju prilika za odmor in da se upošteva higijena oči. To omenjam, ker je vprašanje načelnega značaja in ker se mi zdi potrebno omeniti, da ta način, ki je pri tej knjigi na mestu, ni uporabljiv za vsako drugo tiskano knjigo. Knjiga, o kateri govorimo, je delo posebne vrste po svoji vsebini in priliki, ob kateri je nastala. Knjiga ima izrečno monumentalno obeležje, zaradi tega je ta individualna podkrepitev primernosti v slogu ne samo na pravem mestu, temveč

odlika celotnega dela. — Tiskarsko delo je prav dobro, tisk prvovrsten, žal, da klišeeji niso na višku. Knjigoveško delo pa bi moralo biti za to izdajo dokaj skrbnejše.

M. A—č.

10 let 1. S. S. K. Maribor. Slovenski mariborski sportni klub je izdal za svojo desetletnico spomenico, ki je vredna, da jo zabeležimo v naši reviji. Spomenico je natisnila Mariborska tiskarna in je brez dvoma dokument lepe tiskovine. Ima tudi sama na sebi vse pogoje za lepo knjigo: po formatu, obsegu, ilustracijah, papirju in tisku. Ako delo natančneje prepoznamo, opazimo sicer nekatere tehnične nedostatke, vendar celotnega vtisa ne skazijo. Pozna se, da je bilo pred pričetkom dela premalo kontakta med naročnikom in tipografom, kar izdajajo razni formati klišeejev in vinjet, dalje pa tipi ilustracij: lahna fotografija pa težek akvarel in lesorez, torej premočan kontrast klišeejev. Akvarel je celo izpolnjen s tipografsko linijaturo — pač pregreb kontrast. Vnanjost uvodnih strani ni v medsebojnem skladu. Za markantno notranjo naslovno stranjo in lično etiketo bi bila primerna stran prologa s krepkimi tipi, vendar je rdeča inicijalka prekriččea in ne soglašala s prejšnjo. Rdeče pike v naslovni vrsti so prešibke, medtem ko je kompletni prolog premočan in prepoln nasproti uvodu, ki bi se mu tudi prikladala vinjetna vrsta. Nadaljnji ustroj knjige pa je dosti soliden. Kliširani naslovi člankov so sijajni, le škoda, da nimajo takih naslovov tudi pesmi in bi bilo izvršeno vse v tem načinu. Pesmi so v lepi knjigi nerodna reč, kakor da ne spadajo k tekstu. Stavec ne ve, kako in kam bi z njimi: to stavi iz takih, drugo iz drugačnih tip, nekatero obrobi z okvirom, drugo stavi za nekak zaključek. Stvar kar nekako skazi lepo knjigo. Temu bi se izognili najbolje, ako bi dali verzom posebno stran pa lahne ležeče tipe.

Vezava po osnutku inž. arh. Dom. Serajnika

Dalje bi kazalo ustraniti klišeeje bolj simetrično, manjše pa v sredino strani, izpolnjene seveda na obeh straneh s stavkom, kar se dvostolpnemu stavku posebno prilega. Nekatere končne vinjete so vsekakor premočne, kar pa seveda tipografa ne zadene. Krajše končnice in pa okvirne črte pri dveh klišeejih bi lahko brez škode izpadle. — Jako kritična zadeva so v lepi knjigi inserati. Tu jih je obilna izbira, toda z odkritim zadovoljstvom moremo poudariti, da te spomenice ne kazijo. Ves njihov ustroj je tako harmoničen, da se oko ne spotakne kljub mnogim reklamnim klišeejem in vinjetam, ki so včasih res odveč. Oglasi so v splošnem jako lični, nekateri skoro vzorni, zato knjigi niso v škodo, ampak v okras. — Ovojna vinjeta je izrazito, plastično delo in daje celotni tiskovini močan poudarek. Je to idejno posrečen in dovršeno izveden figuradni ornament. — Papir knjige je prvovrsten, tisk klišeejev odličan in tisku teksta ni oporekati. Mič.

DROBIŽ

Ročenka československých knihtiskarů. Izdalo društvo faktorjev v ČSR. XII. knjiga. Že dvanajst let izdaja društvo českoslovaških tiskarskih faktorjev vsako leto take knjige, ki nam kažejo višino njihovega tiskarskega napredka in vselej prav izbrano dobro gradivo. Letošnja Ročenka ima 311 strani besedila z ilustracijami in nekaj pol oglasov. Poleg koledarja prinaša izpod peres najboljših strokovnih pisateljev: Ilustracija v tisku knjig XV. in XVI. stoletja; Življenje in delo Krištofa Plantina; Desetletnica zadnjega pretiska «Trojanske kronike»; Kartografski kuriozum; O črtanju not in cenikov za črtače; Korektor v tiskarni; Fotografska reprodukcija kot mehanični činitelj občne grafike; O akcidenčni tvorbi; Kaj spada k vezavi knjige; Moderna stereotipija za časopise; Stavni stroji na razstavi «Pressa»; Češka iznajdba za Monotype; Napredek v naši strojni tehniki; Seznam stanovskih organizacij; Seznam tiskaren v ČSR; Novosti livarnic črk in strojnih tovaren; Oglasi; Adresar dobaviteljev za tiskarne. — Vsebinsko in oprema knjige dokazujeta, kako visoko stoji českoslovaško tiskarstvo, ki ima svojo tradicijo, svojo obliko in tudi svoje strokovnjake. — Zanimivo je, da imajo českoslovaški tiskarji 23 strokovnih listov.

Prememba posesti. Hiše, v katerih je Delniška tiskarna v Ljubljani, so bile last poprejšnjega lastnika te tiskarne gospoda Otomarja Bamberga. Sedaj je te hiše kupila Delniška tiskarna.

Naša priloga. Tej številki naše revije je priložil umetniški zavod za litografijo Čemažar in drug, Ljubljana, za primer ofsetnega tiska dve razglednici z motivi slovenskih narodnih vezenin.

JEZIKOVNO REŠETO

UREJUJE DR. KOLARIČ RUDOLF

Nekaj o oglasih.

Slovenski oglasi po raznih časnikih, časopisih itd. so često sestavljeni tako, da jih večina bralcev ne razume, ker vsebujejo ali celo kopo raznih nerazumljivih in nepotrebnih tujih besedi, ali pa so sintaktično tako čudno zverženi, da jih ni moči

razumeti. Naj navedem en primer takega, meni še vedno nejasnega oglasa, dasi sem ga že nešteto krat prečital in poskušal razčleniti. Pred meseci že je neki slovenski dnevnik objavljala tole reklamo za neko nemško kopališče: «Svetovnoznani ogljikove kisline bogate (!) topli vreli kuhinjske soli» (prosim, nikjer nobenega ločila!) ... menda zdravijo «trpljenje hrbteničnega mozga, živčno trpljenje itd. itd.». Zares precejšnje bolečine sem občutil, ko sem to čital, a razumeti nisem mogel.

Nekdo drug zopet hvali v svojem oglasu avtomobilsko «tapecirungo iz finega usnja». V isti številki ponujajo Slovincem tudi «lahke kosulje, kot bi svojih domačih srajc ne imeli. Tudi razne «Paketošpede» in «Paketopromete» lahko srečaš po časopisih in celo po ljubljanskih ulicah. — In takih in podobnih primerov bi lahko iz ene same številke kakršnegakoli slovenskega lista naštel do sto, če ne čez. Najgrje je spačena slovenščina v oglasih. Ni ga pa menda stanu med Slovenci, ki bi manj pazil na pravilnost, čistost in lepoto jezika ter ga tako omalovaževal, kot so trgovci, ki se tudi največ poslužujejo oglasov. Na trgovski slog se ob prilike še povrnemo.

Za oglase bi pa bila dolžnost oglasnega oddelka vsakega časopisnega podjetja, da sam popravi take nepravilne, nezmiselne oglase in tako oglaševalce, ki ne obvladajo popolnoma knjižnega jezika, s tem polagoma vzgojuje in poučuje. Pаметen človek tega pač ne bo zameril. Skrajni čas pa je, da se tudi tukaj enkrat obrne na boljše.

Kč.

Tuzemstvo in inozemstvo

(Inland in Ausland), to sta dve prav nerodno prevedeni, oziroma skovani besedi, ki sta za slovenščino čisto nepotrebni, ker bo pravi Slovenec, ki ni ravno prelen, da bi malo mislil, hitro razumel, če pravim, da je tako doma (ali v domovini), drugače pa na tujem (ali v tujini). Narodna pesem tudi pravi: ko ptičica na tujem gre (ne pa v inozemstvo!). In če se vrnem iz tujine, ne bom vprašal: kaj je v tuzemstvu novega?, ampak samo: kaj je doma novega?

Iz nekega lista sem si izpisal celo «tuzemstvo in inozemstvo», kar je dovolj trden dokaz, da pisec besede «tuzemstvo» ni razumel, ker je iz tuzemstvo (=tukaj!) napravil tuje-zemstvo, kar je seveda (posebno v zvezi z besedo «inozemstvo») velik nesmisel.

Kč.

Še nekaj o brezpredložnem orodniku.

V drugi številki smo že obravnavali to vprašanje. Naj mi bo dovoljen še majhen dodatek. Pred dnevi sem namreč v nekem dnevniku čital sledečo «žlahtno» cvetko našega premilega jezika, ki ne vem, na čigavem zelniku in kdaj je zrasla: I m e n o m občine in sorodnikov je položil (nekdo)

na grob (nekega junaka) venec. — Raz tribuno je po maši domači šolski upravitelj L. i m e n o m Narodne odbrane... pozdravil velikega župana...

Ne vem, ali je naša inteligenca, ki sploh kedaj prime za pero in spusti v svet kakšno poročilce, po razni jezikovni brozgi (nemščine, srbohrvaščine itd.) res že tako pokvarjena, da nima niti najpreprostejšega jezikovnega čuta, da bi čutila, da taka raba brezpredložnega orodnika ni slovenska, da sta miselno oba navedena stavka velik nesmisel, bedarija. V slovenščini rabimo orodnik samo v zvezi s predlogi, in sicer: s (z), med, nad, pod, pred in za. Kateregakoli si postavite pred «imenom občine» ali «imenom Narodne odbrane», vsak vam bo dal nesmisel.

Korektorjeva sveta dolžnost bi bila, da take izrodke neusmiljeno črta in jih nadomesti z lepimi in zares slovenskimi oblikami in zvezami.

Pravilno je samo: V i m e n u občine... — v i m e n u Narodne odbrane... Kč.

TERMINOLOGIJA

«Sirota.» Po tiskarskih pravilih za stavek je napačno, če se začne nova stran ali nov stolpec stavka z zadnjo vrsto v odstavku. To napako imenujejo Nemci «Hurenkind». Nielov «Satztechnisches Taschenlexikon» razlaga zmisel te besede: «... dass im sittlichen Leben der Buchdrucker nicht mit dem beginnen darf, was den Schluss bilden soll.» Toda bolj verjetno je, da je sama stoječa vrsta na začetku strani ali stolpca dobila to ime, ker jo je na prvi pogled videti silno zapuščeno in ne na to mesto spadajočo. Zaradi tega bi jo lahko imenovali: sirota. M. A—č.

*

Črke, stisnjene — schmale enge Schrift
 črke, svetle — lichte Schrift
 črke, visoke — hohe Schrift
 črta, črtkasta — schraffierte Linie
 lép — Kleister
 letva, varovalna — Schmitzleiste
 ležaj — Lager
 ločilo — Interpunktion
 mazanje — Schmitzen
 meso — Fleisch (Vertiefung um das Typenbild)
 motnjava — Störung
 motvoz — Kolumnenschnur
 naglas — Akzent
 naložiti — überlegen
 naložnica — Setzlinie
 napovednica (na 1. str. pole) — Norm
 nastavnica — Anlegemarke
 neprodušno — luftdicht
 neuglajen — nicht satiniert
 obložek, varovalni — Unterschlag, Überschlag
 odstavek — Absatz
 okrasek — Ornament
 omara za črke — Schrift(Setz)kasten
 omara za črte — Linienkasten

omara za založke — Materialkasten
osemnajsterka — Oktodez
osmerka — Oktav
papir, posnemalni (barvilni) — Kopierpapier
ploskanica z ginečo sliko — «Verlauffer»
ploskev, likovna — Bildfläche
ploščad, tiskalna — Tiegel (bei der Tiegeldruck-
presse)
podložiti — unterlegen
pola za pripravo — Zurichtbogen
predelek (v omari) — Buchstabenfach
prevleka — Überzug
prevleka, izmenjajoča — auswechselbarer Überzug
prevleka, stalna — stabiler Überzug
priprava, kopirna — Kopierzurichtung
pritisk (odtiska) — Andruckstärke
produšnost — Lockerung
ravnalnik — Klopffholz
razmestitev — Verteilung, Stellung
razširiti (vrsto) — austreiben
razvrstiti (strani) — ausschliessen
regal (stojalo) — Regal
rokopis — Manuskript (Vorlage)
sestavek za protitisk (notranji) — Widerdruck-
form
sestavek za prvotisk (zunanji) — Schöndruck-
form
sirota — Hurenkind
sito — Raster
slepa podoba črke — Blockade

slepec — Spiess
stajališče, strojninkovo — Stehplatz (Standort) des
Maschinenmeisters
stavec, ročni — Handsetzer
stavec, strojni — Maschinsetzer
stavek, časopisni — Zeitungssatz
stavek, knjižni — Werksatz
stavek, notni — Notensatz
stavek, prečni — Quersatz
stavek, preostali — Übersatz
stavek, priložnostni — Akzidenzsatz
stavek, razprti — durchschossener (splendider)
Satz
stavek, stisnjeni — kompressor Satz
stavek, stoječi — stehender Satz
stolpec — Spalte
stran — Kolumne, Seite
straniti — umbrechen
stranjevalec — Metteur en pages
stroj, mali tiskalni — Tiegeldruckpresse
stroj, offsetni — Offsetdruckmaschine
stroj, veliki tiskalni — Schnellpresse
strojnica, tiskarniška — Druckerei-Maschinensaal
šestnajsterka — Sedez
šilo — Ahle
širina vrste, stavka — Format, Satzbreite
številka strani — Kolumnenziffer, Pagina, Seiten-
zahl
tekoče (staviti) — fortlaufend, in extenso
tisk, slepi (tisk brez barve) — Blinddruck

MERCINA IN DRUG

TRGOVINA S PAPIRJEM NA VELIKO

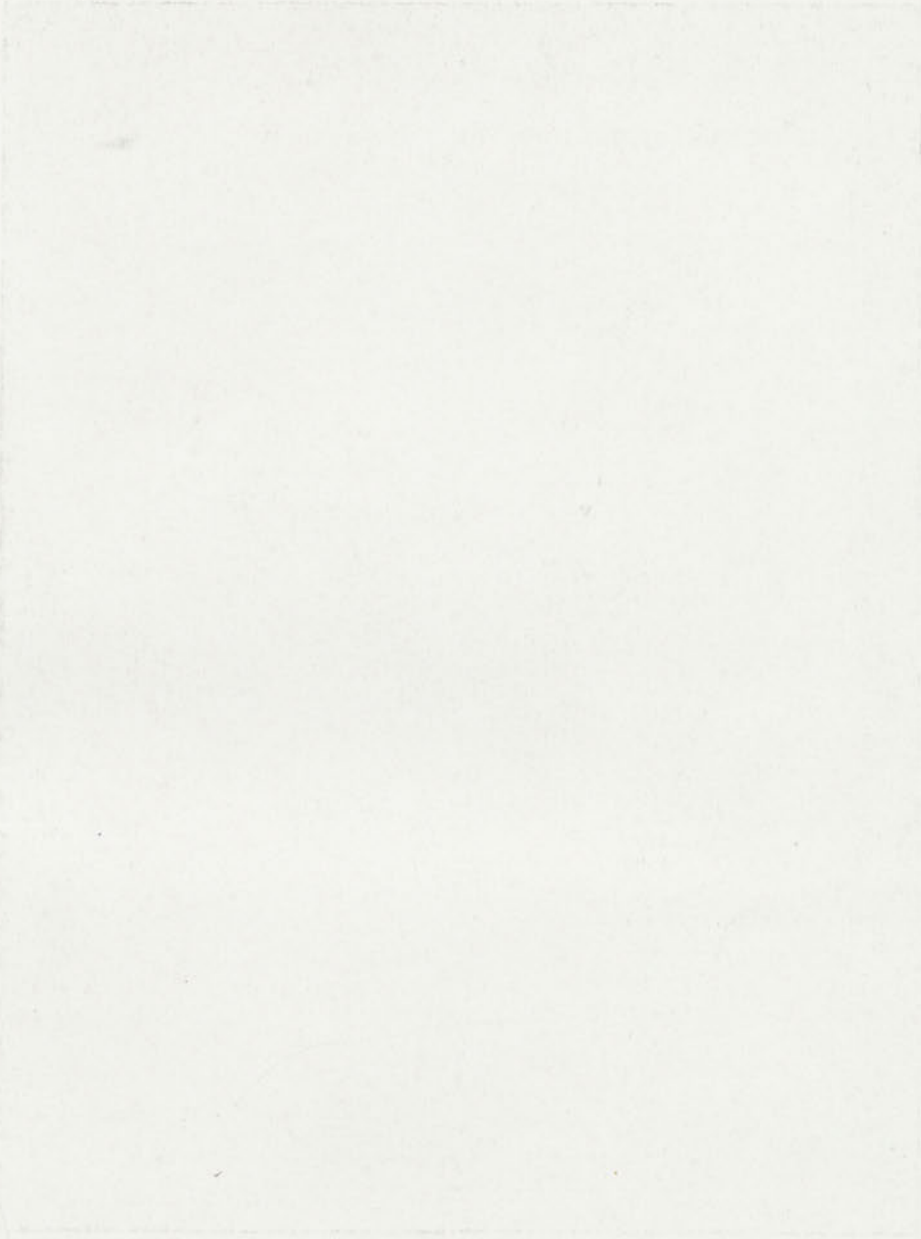
LJUBLJANA

KOLODVORSKA ULICA 8

TELEFON ŠT. 2232

GLAVNO ZASTOPSTVO IN SAMOPRODAJA
ZA SLOVENIJO VSEH IZDELKOV TOVARNE
ZA DOKUMENTNI IN KARTNI PAPIR

BRATJE PIATNIK, RADEČE

TISKANO NA ZAGREBŠKEM ZBORU OD 7. DO 16. IX. 1929.

NA TISKALNEM AUTOMATU

„AUTOMATIC - HORIZONTAL“

IZDELEK: „AUTOMATIC“ A.-G. FÜR AUTOMATISCHE DRUCKMASCHINEN, BERLIN.

GENERALNO ZASTOPSTVO ZA JUGOSLAVIJO:

ZAGREB - CHROMOS D. D. - BEOGRAD

Oranžna barva št. 805. — Barva s dvema tonoma št. 11271.

Izdelek tovarne grafičnih barv „CHROMOS“ D. D. ZAGREB.